

Małgorzata Wiszowata
Muzeum Piśmiennictwa
i Muzyki Kaszubsko-Pomorskiej
w Wejherowie

Gdynia, dn. 25.05.2023 r.

Żywoty Antoniego Abrahama – praca i misja

Szanowni Państwo,

15 października 2022 r. Rada Naczelna Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego podjęła decyzję o ustanowieniu Antoniego Abrahama patronem roku 2023.

Decyzją Dyrektora Muzeum Piśmiennictwa i Muzyki Kaszubsko-Pomorskiej w Wejherowie, nasze Muzeum włączyło się do uhonorowania tej wielce zasłużonej dla Kaszubów postaci. Okazją do tego była tegoroczna Noc Muzeów, podczas której Goście zwiedzający wejherowskie Muzeum mogli m.in. obejrzyć ekspozycję poświęconą Antoniemu Abrahamowi. Osobiście miałam okazję przyrzeć się bliżej tej postaci nieco wcześniej, bowiem z kolegą dr. Dariuszem Majkowskim przygotowywałam wspomnianą wystawę.

Tytuł ekspozycji „Żywoty Antoniego Abrahama - praca i misja”, nie jest przypadkowy, w pracach nad wystawą dołożyliśmy starań, aby zaakcentować to, iż wszelkie działania, jakie podejmował Abraham nawet, gdy miały cel zarobkowy, były okazją do promowania patriotycznych postaw i odwoływania się do prostego ludu.

W kąciaku komiwojażera, stanowiącym integralną część ekspozycji, staraliśmy się stworzyć, choć namiastkę tej rzeczywistości, w której żył nasz bohater. Anturaż miejsca ma na celu przeniesienie nas w klimat okresu przełomu XIX/XX w.

Przez wiele lat Abraham pracując, jako komiwojażer, zbierał zamówienia m.in. na bardzo popularne wtenczas maszyny do szycia firmy Singer. Podróżując zawodowo po Kaszubach kolportował przy tej okazji kaszubskie i polskie gazety, zwłaszcza „Gazetę Gdańską”. Jak wspominał Paweł Wyszecki w piśmie „Kaszëbë”:

„Gazety, które przychodziły na nasz adres, Abraham roznosił po wsiach. Najczęściej robił to wieczorem. Wchodził do chaty ze słowami: Niech będzie pochwalony... kładł na stół gazetę i znikał”.

Sam Antoni nazywał siebie „agentem maszyn do szycia Singera i Neidlingera, takie też ogłoszenie znajduje się na jednej z przedwojennych „Gazet Gdańskich”, prezentowanych na ekspozycji w sąsiedztwie maszyny Singer.

Na innej z prezentowanych gazet, pochodzących z 1919 r. widnieje ogłoszenie Banku Związku Spółek Zarobkowych w Gdańsku, w którym Abraham pracował, jako woźny. W publikacji *Apostoł Narodowej Sprawy* Tadeusza Bolduana opublikowano wspomnienia Krynstyny Rogali, nawiązujące do minionego okresu:

„Pamiętam jak tuż po wyzwoleniu Abraham był woźnym w banku w Gdańsku. Rano stał zawsze przed gmachem na środku chodnika, wielki, ogromny, w tej swojej maciejówce. Śmiać mi się chciało, jak widziałam, że Niemcy omijają go z daleka. Woleli nadłożyć drogi niż otrzeć się o niego. A on stał jak posąg, nieruchomy.”

W okresie międzywojennym Abraham angażował się w organizację wycieczek Kaszubów, m.in. do Warszawy, Częstochowy, Krakowa i Wieliczki, co znajduje potwierdzenie w zaprezentowanym na ekspozycji liście do redakcji „Gazety Kaszubskiej”. Fotografia z Wieliczki wykonana w marcu 1923 roku jest dowodem na to, iż Antoni Abraham nie tylko wycieczki organizował, ale i sam w nich uczestniczył. Warto zwrócić uwagę na fakt, iż podróż ta miała miejsce u schyłku życia Antoniego. Wyniszczony przez nowotwór człowiek, podjął się dużego wysiłku związanego z daleką podróżą. Biorąc pod uwagę, że podczas wyjazdów szukał okazji do spotkań z władzami celem podkreślenia wierności Kaszubów wobec Polski, (co miało miejsce podczas i tej podróży), wręcz heroicznym było podjęcie się takiego trudu i z pewnością mógł to uczynić tylko człowiek całym sercem zaangażowany w sprawy polsko-kaszubskie.

Najwięcej rozgłosu przyniosła Abrahamowi jego podróż do Paryża i działalność podczas konferencji pokojowej w Wersalu. Miał się na nią wybrać razem z Tomaszem Rogalą, Mieczysławem Marchlewskim i Antonim Miotkiem. Ostatecznie dwaj ostatni nie dotarli do stolicy Francji.

Z wydarzeniem tym wiąże się kilka legend, dla przykładu - sam Abraham opowiadał, że spotykał się z ważnymi osobistościami, co zrodziło kolejne pogłoski, że rozmawiał m.in. z przywódcami Stanów Zjednoczonych, Zjednoczonego Królestwa i Francji, a nawet, że wdarł się w maju 1919 roku do sali obrad i uderzył pięścią w stół.

Przykładem powielania takich opowieści jest zaprezentowany na ekspozycji wiersz Andrzeja Wachowiaka z pisma „Kaszëbë”.

Polemiki z tymi legendami podjął się m.in. Bronisław Socha-Borzestowski, w zaprezentowanej na wystawie „Panoramie kaszubsko-pomorskiej”. Polemika z mitami nie umniejsza jednak w żaden sposób Abrahamowi. Bez wątplenia był on jednym z największych polskich patriotów na Pomorzu, co podkreślają jego biografowie jeszcze przed II wojną światową, a czego materialnym wyrazem był przyznany mu Order Odrodzenia Polski.

Cennym uzupełnieniem tej części ekspozycji są: mapa powiatu puckiego z 1919 roku, z której korzystali członkowie Komisji Granicznej oraz mapa województwa pomorskiego wydana ok. 1930 roku.

23 czerwca obchodzić będziemy 100. rocznicę śmierci Antoniego Abrahama. W tym miejscu nie mogliśmy ominąć jego ostatniej podróży. Jego pogrzeb 27 czerwca 1923 r. zorganizował specjalnie w tym celu powołany społeczny komitet. Mszy pogrzebowej Antoniego Abrahama przewodniczył oksywski proboszcz ks. Franciszek Łowicki.

Z fotografii, prasy i literatury, zamieszczonej na wystawie dowiemy się m.in. jak wtenczas wyglądał kondukt pogrzebowy i kto w nim uczestniczył. Na czas pogrzebu Gdynia zamarła, przerwano pracę w porcie, gwizdały parowozy, buczały syreny statków. Liczne przemowy i pożegnania, co chwilę wymuszały postoje w ostatniej drodze kaszubskiego trybuna. Antoni Abraham spoczął na oksywskim cmentarzu, który podobno sam sobie wybrał, mówiąc: „Tu chciałbym spocząć i strzec nawet po śmierci tej bramy Polski na szeroki świat”. Nekrolog umieszczony w „Rodzinie Kaszubskiej” przypomina żywoty świętych: „I rosło chłopię ubożuchne, a nikt się nie spodziewał, że to rośnie bojownik idei polskiej na dalekiej rubieży Piastowskiej, Polski, nad sinemi falami Bałtyku, nad które jeszcze Bolesław Chrobry słał światło wiary Chrystusowej za pośrednictwem św. Wojciecha (...)”.

Informacje zamieszczone na wystawie świadczą o tym, iż po śmierci Antoniego Abrahama, mimo upływu czasu, jego dokonania nie uległy zapomnieniu. Wręcz przeciwnie. Upamiętniano go na Kaszubach i w całej Polsce.

Już w 1936 roku na gdyńskim domu, w którym mieszkał do śmierci, zawieszono tablicę ku jego czci. Pomniki Abrahama powstały m.in. we Władysławowie, w Pucku, Gdyni. W rodzinnej Zdradzie w 2003 roku zbudowano monument z medalionem Abrahama. W Wierchucinie umieszczono kamień ku czci trybuna Kaszubów, a najnowszym materialnym dowodem pamięci o Abrahamie jest pamiątkowa tablica usytuowana przy kościele w Górze, gdzie w 1896 roku ożenił się on z pochodzącą z Orła Matyldą Paszkówną.

Na ekspozycji prezentujemy model gipsowy pomnika Antoniego Abrahama, autorstwa artysty rzeźbiarza Stanisława Szwechowicza z Gdańska we współpracy z architektem Brunonem Wandtkem z Sopotu oraz Portret Antoniego Abrahama autorstwa Józefa Bernarda Pokrywki. Dopełnieniem wystawy są nagrodzone prace uczestników konkursu plastycznego na najpiękniejszy portret Antoniego Abrahama. Organizatorem konkursu była Szkoła Podstawowa nr 6 im. Antoniego Abrahama w Gdyni.

Szczególnym sposobem upamiętniania Antoniego Abrahama jest przyznawanie przez gdyński oddział Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego medalu „Srebrna Tabakiera Abrahama”. Zaprojektował go Wawrzyniec Samp. Wśród osób i instytucji uhonorowanych tym wyróżnieniem jest Muzeum Piśmiennictwa i Muzyki Kaszubsko-Pomorskiej. Na wystawie prezentujemy także uchwałę kapituły i Tabakierę Abrahama należącą do wieloletniego dyrektora naszej instytucji Tomasza Fopke.

Zwieńczeniem ekspozycji są publikacje poświęcone postaci Antoniego Abrahama. W 1936 roku ukazała się publikacja Władysława Pniewskiego *Antoni Abraham (1869-1923). Wielki patriota z ludu kaszubskiego*. Po niej kolejne książki były dziełem Tadeusza Bolduana, a jego *Trybun Kaszubów* jest cennym źródłem wiedzy o tej postaci. W 2022 roku ukazała się publikacja Teresy Hoppe *Antoni Abraham (1869-1923). Zarys biografii*, w której obok życia i dokonań tytułowego bohatera możemy też poznać wiele form upamiętniania Abrahama przez kolejne pokolenia Kaszubów. Obok publikacji książkowych, postać Abrahama pojawiała się w licznych artykułach prasowych, publikowanych na łamach prasy przedwojennej, o której już wspomniałam jak i współczesnej: „Pomeranii” czy „Literach”

Szanowni Państwo podczas tegorocznej Nocy Muzeów odwiedzili nas goście w różnym wieku. W dużej mierze była to młodzież. Żywimy nadzieję, iż spotkanie - w wymiarze muzealnym - z człowiekiem, który łączył pracę z pasją i czerpanie ze spuścizny tekstów i pamiątek jemu poświęconych, pozwoli młodym ludziom na podejmowanie takich decyzji życiowych i dróg zawodowych, którym będą chcieli twórczo poświęcić całość siebie, bo tylko wówczas, kiedy działamy niepołowicznie, możemy osiągnąć bardzo wiele nawet, jeśli owoców swoich wysiłków nie zobaczymy za naszego życia.

Drodzy Państwo, na niniejszej ekspozycji zaprezentowaliśmy zbiory pochodzące z zasobów Muzeum Piśmiennictwa i Muzyki Kaszubsko-Pomorskiej w Wejherowie, jednak wystawa z całą pewnością byłaby dużo uboższa, gdyby nie eksponaty i materiały ikonograficzne, użyte przez osoby prywatne i inne instytucje. Przy okazji dzisiejszego spotkania bardzo dziękuję wszystkim, którzy przyczynili się do powstania wystawy. Serdecznie na nią Państwa zapraszamy.

Bibliografia tekstu:

1. Bolduan T., *Apostoł narodowej sprawy. O Antonim Abrahamie*, Wejherowo-Gdańsk 1970 i wyd. II Gdańsk 1974
2. Bolduan T., *Trybun Kaszubów*, Gdańsk 1989
3. Hoppe T., *Antoni Abraham (1869-1923). Zarys biografii*, Gdańsk 2022
4. *Panorama kaszubsko-pomorska*, Londyn 1975
5. Pniewski W., *Antoni Abraham (1869-1923). Wielki patryjota z ludu kaszubskiego*, Warszawa 1936
6. „Gazeta Gdańska” 1915, nr 86
7. „Gazeta Gdańska” 1919, nr 186
8. „Kaszëbë” 1957, nr 3
9. „Kaszëbë” 1959, nr 24
10. „Pomerania” 1977, nr 5
11. „Pomerania” 2023, nr 1
12. „Rodzina Kaszubska” 1923, nr 28